

<http://dx.doi.org/10.15295/bmij.v1i1.16>

KALKINMIŞLIK FARKI VE NEDEN-SONUÇ İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA KIRSALDAN KENTE YAPILAN GÖÇLER: TÜRKİYE'DE TRA2 BÖLGESİ ÜZERİNE AMPİRİK BİR ANALİZ

Adem KARAKAŞ¹ Cavit YEŞİLYURT² Yüksel KOÇAK³

Özet

Bölgeler ve ülkelerarası kalkınmış farkı göçün en temel tetikleyici unsurudur. İnsanların, daha iyi ekonomik koşullarda yaşama, daha iyi eğitim alma, daha iyi sağlık hizmeti alma ve genelde daha yüksek sosyo-ekonomik refah standardında yaşama isteği nedeniyle ortaya çıkan göç, terk edilen ve yeni yerleşilen her iki alan için çeşitli sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Nüfusun yoğunlaştığı bölgelerdeki kamu hizmetlerinin aksaması ve refah standardının azalmaya başlaması ve aynı zamanda terk edilen bölgelerdeki sosyal ve ekonomik standardın azalması sonucunda sosyal düzensizlik ve ekonomik istikrarsızlık ortaya çıkmaktadır. Göçü engelleyici uygulamalar yapmak için bu sorunların kaynağında çözülmesi gerekmektedir. Gerek göçün azaltılması gerekse de geri dönüşün sağlanması için yapılması gereken genel sosyal ve ekonomik politikalar belirlenmeli ve bu çerçevede ulusal ve uluslararası uygulamalar yapılmalıdır.

Bu çalışmada, göçün nedenleri araştırılmış ve göç edenler üzerindeki etkileri analiz edilmiş, geri göç için yapılabilecek uygulamalar konusunda doğrudan birincil veriler kullanılarak değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Göç, Bölgesel Gelişme, TRA2 Bölgesi, Türkiye'de Göç.

Jel Kodları: O15, R10, R23

MIGRATIONS FROM RURAL TO CITY IN CONTEXT DIFFERENCE OF DEVELOPMENT AND CAUSE-AND-EFFECT RELATIONSHIP: AN EMPIRICAL ANALYSIS AT TRA2 REGION IN TURKEY

Abstract

Development distinction between regions and countries is the most essential triggering element of migration. Migration arising from wills related to living in better economic conditions, getting better education, getting better health services and generally living at higher socioeconomic welfare level bring out several consequences for both places left and recently settled. Social disorder and economic instability occur when public services halt, welfare level starts to decrease in populated areas and therewith social and economic levels decrease in areas left. These problems should be solved at base for carrying out practices directed to stop migration. General social and economic policies necessary for stopping migration and remigration should be determined and in this framework national and international implementation should be made.

In this study, causes and effects on immigrants of migration have been analyzed and evaluations about possible practices for remigration have been made by using primary data.

Keywords: Migration, Regional Development, TRA2 Region, Migration in Turkey

Jel Codes: O15, R10, R23

1Yrd.Doç.Dr., Kafkas Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü, karakasadem@gmail.com

2 Yrd.Doç.Dr., Kafkas Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü, cavitiesilyurt@gmail.com

3 Yrd.Doç.Dr., Kafkas Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, yukselkocak@hotmail.com

1.Giriş

Göç kavramı, uzun yıllardır sosyolojik, ekonomik, psikolojik, siyasal ve benzeri açılardan farklı şekillerde değerlendirilmiş bir toplumsal olgudur. Her yönüyle toplumsal bir hareketin neden ve sonuçları farklı bakış açıları ile ele alınmış etkileri değerlendirilmiştir. İnsanlık tarihi ile eşdeğer bir olgu olan göç, insanların henüz yerleşik hayata geçmeden önceki yaşam tarzlarını da yansıtmaktadır. Ancak, bir insan yahut insan topluluğunun yaşadığı alanı terk ederek farklı bir coğrafyaya yönelmesinin altındaki nedenlerin dikkatli bir şekilde ele alınması gerekmektedir. Modern toplumlarda göç olgusunun birçok nedene bağlı olarak gerek niceliksel gerekse de niteliksel yapı değişikliğine uğradığı söylenebilir. Bununla birlikte, modern toplumlarda ortaya çıkan göç hareketinin, temelde ekonomik kaygılar ağırlıklı olmak kaydıyla sosyal refah standardına bağlı geliştiği de görülmektedir. Özellikle kırsal alandan kente yönelik olan göç hareketlerinde bu durum daha açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'nin az gelişmiş bölgelerinden biri olan ve Kars, Ağrı, Iğdır ve Ardahan kentlerinden oluşan bölge TRA2 bölgesi olarak sınıflandırılmıştır. Bölge, sosyal ve ekonomik gelişmişlik göstergeleri açısından ülke genelinde oldukça geride olmakla birlikte, ekonomik ve siyasal merkeze olan uzaklığı ve iklimsel elverişsizliği nedeni ile de göç olgusu açısından analiz edilmeye de uygun bir bölgedir. Kırdan kente olan göçün bölge için sebeplerinin ve ortaya çıkardığı sonuçların birincil veri kullanılarak ve doğrudan görüş alınarak değerlendirildiği çalışma, kendinden önce yapılan çalışmalardan esinlenilmesinin yanında özellikle bulguları ile kendinden sonra yapılacak olan çalışmalara ışık tutacak niteliktedir.

2. Literatür

İnsanlık tarihi boyunca insanlar buldukları yaşam ortamından daha iyisini aramak veya elde etmek amacıyla yer değiştirmişlerdir. Bu yer değiştirmenin nedenleri arasında daha iyi yaşam koşulları elde etmenin yanı sıra uygun doğal çevre, uzaktaki akraba veya arkadaşları ile birlikte olabilme, zorda kaldığı için yaşadığı alanı terk etme, doğal afetler, yasa dışı faaliyetler, daha mutlu bir yaşam arayışı, daha yüksek refah standardı ve mutluluk arayışları da sıralanabilmektedir (IOM, 2013:23-24). Temelinde, kaynağı ne olursa olsun bir yer değiştirme hareketi olarak tanımlanabilecek olan göç kavramı, bakış açısı ve değerlendirme alanına bağlı olarak birçok farklı bilim insanı tarafından farklı tanımlamalara tabi tutulmuştur. Dünyanın en uzun süredir yayın yapan genel kültür ansiklopedisi olan Encyclopedia Britannica (Migration, 2013) tarafından bireysel ve toplumsal olarak kalıcı yer değiştirme olarak nitelenen göç kavramı benzer şekilde Parlak (2011:275) tarafından da bir yerleşim yerinden bir diğerine hayatın geri

kalanını geçirmek amacıyla yapılan yer değiştirme olarak ifade edilmektedir. Ancak biraz daha geniş açıdan bakıldığında kalıcı olmasa da “ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret” göç olarak değerlendirilmektedir (TDK, Göç, 2013).

Kategorik olarak değerlendirme yapıldığında tarihsel süreç içerisinde farklı nedenlerle yer değiştirme hareketleri ile sürekli olarak karşılaşmaktadır. İkel göçler, beslenme ve barınma için yapılan göçler, ekoloji kaynaklı göçler, iradi ve zoraki göçler şeklinde bir başka kategorik değerlendirme de yapılabilmektedir (Kaygalak, 2009:11-12). Ancak, günümüzde becerikli işgücünün farklı ülkelere giderek maddi ve sosyal ortam olarak daha iyi şartlarda çalışması da söz konusudur. Venturini (2010:7) beyin göçü olarak tanımladığı bu türden göçün ekonomik gelişmişlikle olan bağlantılarını detaylandırmaktadır.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı raporunda göçün, gönüllü (çalışmak için, eğitim için ya da ailevi nedenlerle), zorunlu (herhangi bir anlaşmazlık neticesinde, hastalık sonucu vb), düzenli (belgeli bir şekilde) düzensiz (yasal olmayan yollarla), geçici, dönemsel yahut uzun dönemli ve kalıcı şekillerde gerçekleşebileceği belirtilmektedir (UNDP, 2010:3).

Singh, Yadav ve Smarandache (2008:3) göçün mekansal olarak bir bölgeden diğer bölgeye yapılan yer değiştirme hareketi olarak tanımlarken bu yer değiştirmelerin kırsaldan kırsala, kırsaldan kentlere, kentlerden kentlere ve kentlerden kırsala doğru bir seyir izlediğini ifade etmektedir.

Lundius ve diğerleri (2008:22-25), kırsal alandan kentsel alanlara yapılan göçün itici faktörlerinden bahsettiği çalışmasında temelde ekonomik etkenlerin insanların kırsaldan kentlere doğru göç etmesini tetiklediğini ifade etmektedir. Özellikle tarıma dayalı ve nispi olarak düşük gelire yaşamlarını idame ettiren insanların kırsaldan kentlere doğru göç ettiklerini ifade etmektedir. Yoksulluk, yoksulluğu ortadan kaldıracabilecek iş imkanlarının olmaması, sağlık sorunlarının yeterince çözülememesi gibi sorunlar da kırsaldan kentlere doğru göçü etkileyen unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır.

Benzer şekilde, göçün gerek öncesinde gerekse sonrasında çift taraflı etkileri olduğunu ifade eden Arsenault ve diğerleri (2011:5-12) itici ve çekici faktörler nedeniyle ortaya çıkan yer değiştirme hareketinin sosyal, ekonomik, politik ve çevresel nedenlerden kaynaklandığı ifade etmektedir. Bu etkiler, hem yaşanılan yerden ayrılmanın sebebi olarak hem de yeni yerleşilecek alanların çekiciliğini belirlemektedir.

Martin (2013:1-10), çevresel etkilerin göç üzerine etkilerini değerlendirdiği çalışmasında iklim koşullarının insanların yurt içinde ve uluslararası göç etmesinde etkili olduğunu ifade etmektedir.

Giddens (2008:528-575), analizlerini daha çok ekonomik nedenle yapılan uluslararası göç üzerinde yoğunlaştırmaktadır. Daha iyi bir yaşam standardına ulaşmak için Çin, Afrika, Hindistan ve benzeri refah standardı ve gelir dağılımı adaletsiz olan ülkelerden İngiltere, ABD ve gelişmiş Avrupa ülkelerine yapılan göçü değerlendiren Giddens, göçün nedenlerinden daha ziyade ortaya çıkardığı ırkçılık, ayrımcılık, sömürülme gibi sosyal ve hukuki sonuçları üzerinde durmuştur.

Gautam (2005:146), Nepal için yapmış olduğu göç değerlendirmesinde, göç eden kişilerin %90'ından fazlasının askerlik hizmeti için, tarımsal alanlardan daha fazla gelir elde edilebilecek başka alanlara yönelmek için ve evlilikler nedeniyle göç ettiklerini ifade etmektedir.

Lucas (2007:105-111) göç ve kırsal kalkınma üzerine yaptığı çalışmasında, ekonomik faktörlerin göç üzerindeki önemli etkilerini vurgulamaktadır. Özellikle kırsal alanlarda iş imkanı bulamayan vasıfsız işgücünün göçü üzerinde analizler yapan Lucas, OECD ülkelerine yapılan göçlerde özellikle vasıfsız işçilerin yoğunluğuna dikkat çekmektedir. Meksika ve Türkiye gibi ülkelerden eğitim düzeyine bağlı olarak ortaya çıkan vasıfsız işgücü göçünü yüksekliğine vurgu yapmaktadır.

Kapu (2012), Türkiye'de bölgeler arası göçün temel nedeninin ekonomik sorunlar olduğunu, bununla birlikte sosyal yaşam, iklim koşulları, eğitim, sağlık ve çevresel faktörlerin de göç üzerinde etkili olduğunu belirtmektedir.

Özyakışır (2013:5-43), göçün temelde ekonomik etkenler nedeniyle ortaya çıkan bir olgu olmasa karşın, aynı zamanda politik nedenlerin, sosyal etkilerin, ailevi etkilerin, dinsel etkilerin ve çevresel etkilerin de göç üzerinde önemli belirleyiciler olduğunu ifade etmektedir.

Buradan hareketle Lee (1966:47-57)'nin ifade ettiği üzere bir defa göç edebilmiş olan kişilerin bir başka yere yeniden göç edebilme imkanı hiç göç etmemiş olanlara oranla daha yüksektir. Hem göç sürecinde ve sonrasında karşılaşılabilecek engellerle daha önceden baş edebilmiş olmanın güveni hem de daha öncesinde yer değiştirebilmeye karar verebilmiş olması bunu kolaylaştırmaktadır. Buna ek olarak, bir defa göç etmiş olan kişilerden alınan referans ile hareket edebilecek olan diğer kişilerin de göç etmesine kolaylık sağlanabilecektir.

3. TRA2 Bölgesinden Bursa ve Kocaeli İllerine Yapılan Göçler: Sebepler ve Sonuçlar Üzerine Ampirik Bir Analiz

TRA2 Bölgesi Türkiye'deki 26 alt kalkınma bölgesinden birisidir. Bünyesinde Kars, Ağrı, Iğdır ve Ardahan illerini barındıran bölge çok uzun yıllardan bu yana sürekli olarak göç vermektedir. Bu göçler genelde İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Kocaeli gibi sosyal ve ekonomik yaşamın ülke ortalamasına göre yüksek olduğu illere yapılmaktadır. Göç nedeniyle bölgede sürekli daralan sosyal ve ekonomik yapı karşısında, göç edilen illerde de gerek istihdam gerekse sosyal ve ekonomik yaşama adaptasyon gibi sorunlar da yaşanmaktadır. Dolayısıyla göç, hem terk edilen illere hem de yeni yerleşilen illere sosyal ve ekonomik dışsallıkları da beraberinde getirmektedir. Ancak, genel bir değerlendirme ile bakıldığında göç her iki tarafta da nispi olarak negatif dışsallık oluşturmaktadır.

Tablo 1: TRA2 Bölgesi İlleri 2023 Nüfus Projeksiyonları

İLLER	2010	2013	2018	2023
Ağrı	529.263	522.044	502.477	474.444
Kars	302.562	286.295	253.943	215.307
Iğdır	182.881	180.291	173.562	163.550
Ardahan	107.690	100.441	87.273	72.630
TRA2	1.122.396	1.089.071	1.017.255	925.931
TÜRKİYE	72.698.000	75.065.000	78.825.000	82.293.000

Kaynak: TRA2 Bölgesi İlleri 2023 Nüfus Projeksiyonları, TÜİK, 2010.

3.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, TRA2 bölgesinden Türkiye'nin en gelişmiş büyük şehirlerine gerçekleştirilen göçün türünü, nedenlerini ve ortaya çıkardığı sonuçları tespit etmek ve olası geri dönüş düşüncesinin gerçekleştirilebilirliğini tartışmaktır.

3.2. Araştırmanın Önemi

Araştırma, özellikle 1980 sonrası yoğunlaşan iç göçün nedenlerinin ortaya çıkarılması, Türkiye'de yaşanan sosyolojik değişimin önemli belirleyicilerinden biri olan iç göçün nedenlerinin araştırılması ve varsa ortadan kaldırılacak olumsuz tetikleyicilerin belirlenmesidir. Ayrıca, hem göç veren hem de göç alan iller açısından değerlendirme yapılması

ve yüz yüze görüşmeler ile birlikte anket yardımıyla birincil veri kullanılarak sonuca gitmeyi amaçlaması bakımından önem arz etmektedir.

3.3. Araştırmanın Kapsamı

Araştırma, TRA2 bölgesinden, sanayinin diğer illere ve bölgelere göre nispeten gelişmiş ancak metropol olmayan illere yönelik göç olgusunu analiz etmektedir. Bu nedenle Kars, Ağrı, Iğdır ve Ardahan illerinden Bursa ve Kocaeli illerine olan göç değerlendirilmektedir.

3.4. Araştırmanın Kısıt ve Ön Kabulleri

Araştırma, Kars, Ağrı, Iğdır ve Ardahan illerinden Bursa ve Kocaeli illerine göç ederek yerleşen kişilere yapılmıştır. Anket formlarının uygulanması öncesinde veri toplama ölçeğindeki ifadelerle verilecek cevapların sadece araştırmanın amacına uygun olarak kullanılacağı ifade edilmiş, gizlilik esası vurgulanmıştır. Bu sayede mümkün olduğunca sağlıklı birincil veri ve bilgi elde edilmesi amaçlanmıştır. Böylece katılımcıların ifadeleri doğru algılayıp yorumladıkları ve içtenlikle yanıt verdikleri varsayılmaktadır. Her bir anket, yüz yüze görüşme ile doğrudan göç edenler tarafından doldurulmuştur. Bu nedenle cevap verenlerin, ifadeleri değerlendirme yetki ve becerilerine sahip oldukları varsayılmaktadır.

Araştırmada kullanılan anket, analizlere konu olan değişkenleri belirlemek için gerekli olan özelliklere sahiptir. Anketin güvenilirlik ve geçerlilik testi yapılmıştır. Bu nedenle ortaya çıkan bilgi toplamının genel olarak var olan durumu yeterli ölçüde yansıttığı kabul edilmektedir.

Çalışmanın diğer kısıtları zaman kısıtıdır. Çalışma 2 ay gibi bir süre içerisinde buldukları ilde meskûn kişilere yapılmıştır. Eksik anketler değerlendirme dışında bırakılmıştır.

3.5. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma, yüz yüze görüşmeler yapılarak gerçekleştirilen anket uygulaması ile gerçekleştirilmiştir. Bilgiler SPSS 20.0 programı ile analiz edilmiş ve sonuçlar buradan elde edilen bilgilere göre yorumlanmıştır.

Araştırma Bursa ve Kocaeli illerinde yapılmıştır. TRA2 Bölgesinden yapılan göçler incelendiğinde sırasıyla İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa ve Kocaeli illeri ön plana çıkmaktadır.

Tablo 2: Araştırmanın Örneklemi

Anketin yapıldığı İl	Evren	Gerekli Örneklem	Ulaşılan Örneklem
Bursa	8189	136	277
Kocaeli	7960	136	165
Toplam	16.149	272	442

3.6. Araştırmanın Hipotezleri

H₁: Daha iyi bir sosyo-ekonomik refah düzeyi isteği göçü artırmaktadır.

H₁₁: Ekonomik nedenler göçün önemli bir nedenidir.

H₁₂: Sosyal yaşam yetersizliği göçün önemli bir nedenidir.

H₁₃: İklim ve çevresel etkiler göçün önemli bir nedenidir.

3.7. Bulgu ve Değerlendirmeler

Bulgu ve değerlendirmelerde demografik bulgular, göç nedenleri, göç öncesi ve sonrası durum analizi, geri dönmeye bakış açısı karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Yaşa göre, cinsiyete göre, ekonomik gelir seviyesine göre karşılaştırmalı analizler ve değerlendirmeler yapılmıştır.

Bursa ve Kocaeli illeri genelinde yaşamlarına devam eden, TRA2 bölgesinde göç etmiş olan ve 277'si Bursa'da ve 165'i Kocaeli'nde olmak üzere toplam 442 katılımcı ile görüşülmüş, yüz yüze görüşmeler ve anket uygulaması yapılmıştır. Bu iki ile ilişkin toplam ve ortalama bulgular aşağıdaki gibidir;

3.7.1. Yaş İle İlgili Bulgular

Ankette yaş bilgilerini cevaplayan 433 katılımcının 14'ü 20 yaş ve altında, 74'ü 21-30 yaş arasında, 120'si 31-40 yaş aralığında, 80'i 41-50 yaş aralığında ve 145'i de 50 yaş ve üzerindedir.

Tablo 3: Yaş İle İlgili Bulgular

Yaş	Frekans	Yüzde
20 ve altı	14	3,3
21-30	74	17,2
31-40	120	27,7
41-50	80	18,4
50 ve üzeri	145	33,4
Toplam	433	100,0

Oran olarak bakıldığında, katılımcıların 3,3'ü 20 yaş ve altında, 17,2'si 21-30 yaş aralığında, 27,7'si 31-40 yaş aralığında, 18,4'ü 41-50 yaş aralığında ve 33,4'ü de 50 yaş ve üzerindeki bireylerden oluştuğu görülmektedir.

3.7.2. Eğitim Düzeyi İlgili Bulgular

Eğitim ile ilgili cevap veren 425 katılımcının 10'u eğitimsiz iken, 134 kişi ilk ve ortaokul mezunu, 145 kişi lise mezunu ve 136 kişi de üniversite mezunudur.

Tablo 4: Eğitim Düzeyi İle İlgili Bulgular

Eğitim Düzeyi	Frekans	Yüzde
Eğitim yok	10	2,34
İlk-Orta	134	31,5
Lise	145	34,1
Üniversite	136	32,0
Toplam	425	100,0

Katılımcıların eğitim seviyesinin oranlarına bakıldığında eğitimsiz katılımcıların oranı 2,34 iken ilk ve ortaokul mezunu olanların oranı 31,5, lise mezunu olanların oranı 34,1 ve üniversite mezunu olanların oranı da 32,0 olarak ortaya çıkmaktadır.

3.7.3. Göç Edilen Yıl İle İlgili Bulgular

Katılımcıların göç etme yılına ilişkin verilere bakıldığında, bu soruyu yanıtlayan 413 katılımcının 118'inin 1980 yılı ve öncesinde, 144'ünün 1981-1990 yılları arasında, 111'inin 1991-2000 yılları arasında, 37'sinin 2001-2010 yılları arasında ve 3'ünün de 2010 yılı sonrasında göç ettikleri görülmektedir.

Tablo 5: Göç Edilen Yıllarla İlgili Bulgular

Göç Etme Yılı	Frekans	Yüzde
1980 öncesi	118	28,6
1981-1990	144	34,9
1991-2000	111	26,9
2001-2010	37	8,9
2010 sonrası	3	0,7
Toplam	413	100,0

Oransal olarak incelendiğinde katılımcıların 28,6'ı 1980 yılı ve öncesinde, 34,9'u 1981-1990 yılları arasında, 26,9'u 1991-2000 yılları arasında, 8,9'u 2001-2010 yılları arasında ve 0,7'si 2010 yılı ve sonrasında göç ettiği görülmektedir.

3.7.4. Göç Edilen İl İle İlgili Bulgular

Katılımcıların hangi ilden göç ettiklerine ilişkin sorulara soruya cevap veren katılımcı sayısı 442 kişidir. Bunların 233'ü Kars ilinden, 22'si Ağrı ilinden, 15'i Iğdır ilinden ve 172'si Ardahan ilinden göç ettiklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 6: Hangi İlden Göç Ettiniz?

Göç Edilen İl	Frekans	Yüzde
Kars	233	52,7
Ağrı	22	5,0
Iğdır	15	3,3
Ardahan	172	39,0
Toplam	442	100,0

Buradan hareketle katılımcıların göç ettikleri iller açısından oransal dağılımı 52,7 Kars ili, 5,0 Ağrı ili, 3,3 Iğdır ili ve 39,0 Ardahan ili şeklinde ortaya çıkmaktadır.

3.7.5. Aylık Gelir (TL) İle İlgili Bulgular

Göç eden katılımcıların göç ettikleri yerdeki ortalama gelirlerine ilişkin sorulan soruya cevap veren 419 katılımcının 159'unun 1000 TL ve altında gelir ettiği, 154'ünün 1001 TL-2000 TL arasında gelir elde ettiği, 64'ünün 2001 TL-3000 TL aralığında gelir ettiği ve 42'sinin de 3001 TL ve üzerinde aylık ortalama gelir elde ettiği görülmektedir.

Tablo 7: Aylık Geliriniz Ne Kadardır?

Gelir Aralığı	Frekans	Yüzde
1000 TL ve altı	159	38,1
1001-2000 TL	154	36,7
2001-3000 TL	64	15,2
3001 TL ve üzeri	42	10,0
Toplam	419	100,0

Katılımcıların gelir seviyesi aralığı açısından ortalama değerlerine bakıldığında oran olarak 38,1'inin 1000 TL ve aşağısında, 36,7'sinin 1001 TL-2000 TL aralığında, 15,2'sinin 2001 TL-3000 TL aralığında ve 42'sinin 3001 TL ve üzerinde gelir elde ettiği görülmektedir.

3.7.6. Mülkiyet İle İlgili Bulgular

Göç sonrası yaşamlarını sürdürdükleri kentte ev sahibi olup olmadıklarına ilişkin sorulan soruya cevap veren 413 katılımcının 139'u kirada oturduklarını ve 274 katılımcı da kendi evinde ikamet ettiğini belirtmişlerdir.

Tablo 8: Oturduğunuz Ev Kime Ait?

Mülkiyet Durumu	Frekans	Yüzde
Kira	139	33,7
Kendi	274	66,3
Toplam	413	100,0

413 katılımcının 33,7'si kirada hayatlarını devam ettirdiklerini beyan ederken, 66,3'ü kendi sahip oldukları evde hayatlarını devam ettirdiklerini ifade etmişlerdir.

3.7.7. Göç Etme Nedenleri

Katılımcılardan, neden göç ettiklerine dair sorulan soruya öncelik sıralı olarak cevap vermeleri istenmiştir. 303 katılımcı ilk öncelik olarak işsizlik ve benzeri ekonomik nedenleri öne çıkarmışlardır. Katılımcılar daha sonra sırasıyla buldukları ilde yeterli eğitim seviyesi olmadığı, iklim koşullarının elverişsizliği, sosyal yaşamdaki yetersizlik ve akraba ve yakınlarının göç etmeleri nedeniyle şimdiki yaşadıkları yere göç ettiklerini beyan etmişlerdir.

Tablo 9: Göç Etme Nedeniniz Nedir?

Sıralama	Nedenler	Frekans
1	Ekonomik (İşsizlik, vb)	303
2	Eğitim (kendi eğitimim veya çocukların eğitimi)	198
3	İklim koşulları	192
4	Sosyal yaşamın yetersizliği	190
5	Akrabalarım buraya göç ettiği için	178

3.7.8. Göç Öncesi ve Sonrası Durum Karşılaştırması

Katılımcılara, göç öncesi ve göç sonrası için genel bir değerlendirme yaptıklarında yaşamlarında olumlu yahut olumsuz bir değişim olup olmadığına ilişkin sorulan soruya verilen cevaplarda 349 katılımcının 243'ü olumlu, 48'i olumsuz ve 58'i de kararsızım cevabını vermişlerdir.

Tablo 10: Göçten Önceki Durumunuz İle Şimdiki Durumunuzu Karşılaştırdığınızda Şimdiki Durumunuzda Nasıl Bir Değişiklik Oldu?

Değişiklik	Frekans	Yüzde
Olumlu	243	69,6
Olumsuz	48	13,8
Kararsız	58	16,6
Toplam	349	100,0

Buradan hareketle göç edenlerin 69,6'sı göç sonrası durumlarının göç öncesi durumlarından daha iyi olduğunu, 13,8'i olumsuz değişim olduğunu belirtmiştir. 16,6 oranında ise kararsızım cevabı verilmiştir.

3.7.9. Geri Dönmeye Bakış Açısı

Katılımcıların, geri dönmek isteyip istemediklerine ilişkin sorulara verdikleri cevaplar şu şekildedir; bu soruya cevap veren 363 katılımcıdan 98'i geri dönmek istediklerini, 55'i kararsız olduklarını ve 210'u da geri dönmek istemediklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 11: Geri dönmeyi istiyor musunuz?

Geri Dönme	Frekans	Yüzde
İstiyor	98	27,0
Kararsız	55	15,1
İstemiyor	210	57,9
Toplam	363	100,0

Katılımcıların 27,0'ı geri dönmek istediklerini, 15,1'i kararsız olduklarını ve 57,9'u da geri dönmek istemediklerini ifade etmişlerdir.

3.7.10. Geri Dönme İsteğinin Nedenleri

Katılımcılara, geri dönmeyi düşündüklerinde hangi gerekçeleri öne sürebilecekleri sorulduğunda sıralı olarak verdikleri cevaplarda memleket hasreti ilk sırada yer almaktadır. Nispi olarak buldukları yerdeki gelirlerinin düşüklüğünü, memleketteki mal varlıklarını, uyum sağlamakta zorlandıklarını, ailelerinin memleketlerinde kaldıklarını ve memleketlerine hizmet etmek istediklerini sıralı olarak belirtmişlerdir.

Tablo 12: Geri Dönmeyi İsteme Nedeniniz Nedir?

Sıralama	Nedenler	Frekans
1	Memleket hasreti çekiyorum	138
2	Buradaki gelir düzeyim düşük	117
3	Memlekette malım/mülküm var	116
4	Bu şehre uyum sağlayamadım	102
5	Ailem memlekette kaldı	45
6	Memleketime hizmet etmek/yatırım yapmak için	34

3.7.11. Geri Dönmeyi İstememenin Nedenleri

Katılımcılardan geri dönmek istememelerinin nedenlerine ilişkin sıralama yapıları istendiğinde; buldukları şehre uyum sağladıklarını, gelir seviyelerinin memleketlerinden nispi olarak daha yüksek olduğunu, eğitim şartlarının şuan yaşadıkları ilde memleketlerine oranla daha iyi olduğunu, sağlık şartlarının daha iyi olduğunu ve memleketlerindeki sosyal ve kültürel yaşamın yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir.

Tablo 13: Geri Dönmeyi İstememe Nedeniniz Nedir?

Sıralama	Nedenler	Frekans
1	Bu şehre uyum sağladım	199
2	Buradaki gelir seviyem yüksek	157
3	Memleketteki eğitim koşulları yetersiz	81
4	Eşim ve çocuklarım istemediği için	122
5	Memleketimde sağlık şartları yetersiz	121
6	Memleketteki sosyal ve kültürel hayat yetersiz	46

3.7.12. Devlet Desteği Olursa Geri Dönmeye Bakış Açısı

Katılımcılara, devlet desteği olması durumunda geri dönmek isteyip istemeyecekleri sorulduğunda 359 katılımcının 140'ı hiçbir şart altında kesinlikle geri dönmeyeceklerini, 95'i verilecek desteğe bağlı olarak geri dönüşü düşünebileceklerini, 85'i kesinlikle geri dönüşü düşünebileceklerini beyan ederken 39 katılımcı kararsız olduklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 14: Devlet Size Destek Verirse Geri Dönmeyi Düşünür müsünüz?

Geri Dönme	Frekans	Yüzde
Kesinlikle dönmem	140	39,0
Verilecek desteğe bağlı	95	26,5
Kesinlikle düşünürüm	85	23,6
Kararsızım	39	10,9
Toplam	359	100,0

Devlet desteği verildiğinde kesinlikle geri dönmeyeceğini ifade eden katılımcı oranı 39,0 iken verilecek desteğe bağlı olduğunu beyan eden katılımcı oranı 26,5 olarak ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların 23,6'sı kesinlikle geri dönmeyi düşünebileceğini ve 10,9'u da kararsız olduklarını ifade etmişlerdir.

3.7.13. Hangi Tür Devlet Desteği Talep Edilmektedir?

Devletin hangi desteği vermesi durumunda geri dönebileceklerinin sorulduğu katılımcıların sıralı olarak verdikleri cevaplarda nakit para desteği sağlanması isteği ilk sırada yer alırken, hayvancılık desteği ikinci sırada ve tarım arazisi desteği talebi üçüncü sırada yer almaktadır.

Tablo 15: Devlet Size Hangi Ekonomik Desteği Verirse Göç Etmek İstersiniz?

Sıralama	Nedenler	Frekans
1	Nakit para desteği sağlarsa dönerim	204
2	Hayvan desteği sağlarsa geri dönerim	192
3	Arazi tahsis ederse geri dönerim	184

3.7.14. İllere Göre Geri Dönmeyi İsteme Sayı ve Oranları

İllere göre geri dönmeyi isteyen, istemeyen ve kararsız olanlarının sayı ve oranlarına bakıldığında Iğdır ilinden göç edenler haricinde diğer üç ilden göç edenlerin büyük çoğunluğu ağırlıklı olarak geri dönmek istemediklerini beyan etmişlerdir.

Tablo 16: İllere Göre Geri Dönmeyi İsteme Durumu

İl		İstiyor	İstemiyor	Kararsız	Toplam
Kars	N	44	136	25	205
	%	21,4	66,4	12,2	100,0
Ağrı	N	1	13	0	14
	%	7,1	92,9	0	100,0
İğdir	N	6	3	1	10
	%	60,0	30,0	10,0	100,0
Ardahan	N	47	58	29	144
	%	32,6	40,2	20,2	100,0
Toplam	N	98	210	55	363
	%	27,0	57,9	15,1	100,0

3.7.15. İllere Göre Devlet Desteği ve Geri Dönmeye Bakış

Devletin vereceği desteğe göre geri dönüşe bakış açıları gözlemlenen katılımcıların yine kesinlikle geri dönmeye sıcak bakmadıkları ve il ayrımı olmaksızın ayrı ayrı her ilden göç edenlerin desteğe rağmen büyük çoğunlukla geri dönmek istemedikleri görülmektedir.

Tablo 17: İllere Göre Devletin Desteği Durumunda Geri Dönme İsteği Durumu

İl		Kesinlikle Düşünürüm	Kesinlikle Dönmem	Verilecek Desteğe Bağlı	Kararsız	Toplam
Kars	N	35	93	55	21	204
	%	17,1	45,6	27,0	10,2	100,0
Ağrı	N	2	8	2	1	13
	%	15,4	61,6	15,3	7,7	100,0
İğdir	N	2	4	1	1	8
	%	25,0	50,0	12,5	12,5	100,0
Ardahan	N	46	35	37	17	135
	%	34,0	26,0	27,4	12,6	100,0
TRA2	N	85	140	95	40	360
	%	23,6	38,9	26,4	11,1	100,0

3.7.16. İllere Göre Gelir Düzeyi İle Geri Dönme İsteği Arasındaki İlişki

Gelir seviyesi ile geri dönüş arasındaki ilişkinin ortaya konulduğu ve göç almış olan her iki il için yapılan değerlendirmede gelir seviyesindeki artış ile geri dönme isteği arasında ters orantının olduğu görülmektedir. Gelir seviyesi yükseldikçe geri dönüş olumsuz yaklaşım artmaktadır.

Tablo 18: Bursa İlinde Gelir Düzeyi ve Geri Dönme İsteme Durumu

İl	Gelir		İstiyor	İstemiyor	Kararsız	Toplam
Kars	1000 ve altı	%	40,5	42,9	16,6	100,0
	1001-2000	%	17,2	62,5	20,3	100,0
	2001-3000	%	3,7	88,9	7,4	100,0
	3001 ve üstü	%	16,0	80,0	4,0	100,0
Ağrı	1000 ve altı	%	0	100,0	0	100,0
	1001-2000	%	0	100,0	0	100,0
	2001-3000	%	50,0	50,0	0	100,0
Iğdır	1000 ve altı	%	0	0	100,0	100,0
	1001-2000	%	0	100,0	0	100,0
	2001-3000	%	100,0	0	0	100,0
Ardahan	1000 ve altı	%	80,0	10,0	10,0	100,0
	1001-2000	%	21,4	35,7	42,9	100,0
	2001-3000	%	18,2	72,7	9,1	100,0
	3001 ve üstü	%	0	80,0	20,0	100,0
	1000 ve altı	%	45,5	38,2	16,3	100,0
TRA2	1001-2000	%	17,1	59,8	23,1	100,0
	2001-3000	%	14,3	78,6	7,1	100,0
	3001 ve üstü	%	13,3	80,0	6,7	100,0

Bursa ilinde olduğu gibi Kocaeli ilinde de gelir seviyesi ile geri dönüşe bakış arasında ters orantı devam etmektedir. İl farkı olmaksızın her bir ilden göç edenlerin gelir seviyeleri yükseldikçe geri dönüşe bakış açıları daha fazla olumsuzlaşmaktadır.

Tablo 19: Kocaeli İlinde Gelir Düzeyi ve Geri Dönmeyi İsteme Durumu

İl	Gelir		İstiyor	İstemiyor	Kararsız	Toplam
	1000 ve altı	%	21,4	78,6	0	100,0
	1001-2000	%	35,7	57,1	7,1	100,0
Kars	2001 ve üzeri	%	12,5	75,0	12,5	100,0
	2000 ve altı	%	0	100,0	0	100,0
Ağrı	2001 ve üzeri	%	0	100,0	0	100,0
	2000 ve altı	%	100,0	0	0	100,0
Iğdır	2001 ve üzeri	%	100,0	0	0	100,0
	1000 ve altı	%	50,0	22,0	28,0	100,0
Ardahan	1001-2000	%	22,6	64,5	12,9	100,0
	2001 ve üzeri	%	12,5	75,0	12,5	100,0
	1000 ve altı	%	44,6	33,9	21,5	100,0
	1001-2000	%	26,5	63,3	10,2	100,0
TRA2	2001 ve üzeri	%	19,0	71,5	9,5	100,0

3.7.17. Mülkiyet ve Geri Dönme İsteği İlişkisi

Katılımcıların, yaşadıkları kentte ev sahibi olup olmamaları ile geri dönüşe yönelik bakışları arasında değerlendirme yapıldığında, yaşadıkları kentlerde ev sahibi olan katılımcıların geriye dönme isteği, kirada oturanlara oranla daha düşüktür. Diğer bir ifade ile kirada oturan katılımcılar geri dönmeye ev sahibi olanlardan daha olumlu bakmaktadırlar.

Tablo 20: Bursa İlinde Kira/Ev sahipliği ve Geri Dönmeyi İsteme Durumu

İl		İstiyor	İstemiyor	Kararsız	Toplam
Kars	Kira	% 31,6	57,9	10,5	100,0
	Kendi	% 16,5	67,8	15,7	100,0
Ağrı	Kira	% 0	100,0	0	100,0
	Kendi	% 50,0	50,0	0	100,0
İğdır	Kira	% 100,0	0	0	100,0
	Kendi	% 0	75,0	25,0	100,0
Ardahan	Kira	% 41,2	23,5	35,3	100,0
	Kendi	% 28,0	60,0	12,0	100,0
TRA2	Kira	% 35,0	48,3	16,7	100,0
	Kendi	% 18,4	66,4	15,2	100,0

Tablo 21: Kocaeli İlinde Kira/Ev sahipliği ve Geri Dönmeyi İsteme Durumu

İl		İstiyor	İstemiyor	Kararsız	Toplam
Kars	Kira	% 41,7	58,3	0	100,0
	Kendi	% 24,0	68,0	8,0	100,0
Ağrı	Kira	% 100,0	0	0	100,0
	Kendi	% 0	100,0	0	100,0
İğdır	Kira	% 100,0	0	0	100,0
	Kendi	% 100,0	0	0	100,0
Ardahan	Kira	% 53,8	20,5	25,7	100,0
	Kendi	% 18,8	60,4	20,8	100,0
TRA2	Kira	% 51,9	28,8	19,3	100,0
	Kendi	% 21,4	64,3	14,3	100,0

Bursa ili için geçerli olan sonuçlar benzer şekilde Kocaeli ili içinde benzerdir. Kocaeli ilinde yaşayan katılımcılardan ev sahibi olanların geri dönüşe bakış açıları kıvrada oturan katılımcılara göre daha olumsuzdur.

3.7.18. İllere Göre Eğitim Düzeyi ve Geri Dönme İsteği İlişkisi

Katılımcıların eğitim düzeyleri ile geri dönüşe bakış açıları arasındaki ilişki incelendiğinde, eğitim seviyesi yükseldikçe bireylerin geriye göçe bakışları olumsuzlaşmaktadır. Eğitim seviyesi düşük olanların geri dönmeye bakışları ise daha olumludur.

Tablo 22: Bursa İlinde Eğitim Düzeyi ve Geri Dönme İsteme Durumu

İl	Eğitim		İstiyor	İstemiyor	Kararsız	Toplam
Kars	İlk-orta	%	21,4	57,2	21,4	100,0
	Lise	%	20,0	66,0	14,0	100,0
	Üniversite	%	19,3	75,4	5,3	100,0
	İlk-orta	%	0	100,0	0	100,0
Ağrı	Lise	%	50,0	50,0	0	100,0
	İlk-orta	%	0	100	0	100,0
	Lise	%	0	100	0	100,0
İğdir	Üniversite	%	66,3	33,4	0	100,0
	İlk-orta	%	55,6	22,2	22,2	100,0
	Lise	%	46,2	30,7	23,1	100,0
Ardahan	Üniversite	%	15,8	63,2	21,0	100,0
	İlk-orta	%	24,2	55,8	20,0	100,0
TRA2	Lise	%	25,8	57,6	16,6	100,0
	Üniversite	%	20,3	70,9	8,8	100,0

Bursa kenti için ortaya çıkan verilere benzer olarak Kocaeli kentinde yaşayan katılımcıların da genel olarak eğitim seviyeleri yükseldikçe geri dönüşe bakışları olumsuzlaşmaktadır. Buradan hareketle eğitim seviyesi ile geri dönme isteği arasında ters bir orantının ortaya çıktığı görülmektedir.

Tablo 23: Kocaeli İlinde Eğitim Düzeyi ve Geri Dönmeyi İsteme Durumu

İl			İstiyor	İstemiyor	Kararsız	Toplam
Kars	İlk-orta	%	36,4	63,6	0	100,0
	Lise	%	16,7	72,2	11,1	100,0
	Üniversite	%	40,0	60,0	0	100,0
Ağrı	İlk-orta	%	0	100,0	0	100,0
	Lise	%	0	100,0	0	100,0
	Üniversite	%	0	100,0	0	100,0
Iğdır	Lise ve altı	%	100,0	0	0	100,0
	Üniversite	%	100,0	0	0	100,0
	İlk-orta	%	43,8	34,4	21,8	100,0
Ardahan	Lise	%	35,3	35,3	29,4	100,0
	Üniversite	%	26,1	60,9	13,0	100,0
	İlk-orta	%	40,9	43,2	15,9	100,0
TRA2	Lise	%	31,0	48,3	20,7	100,0
	Üniversite	%	28,9	63,1	8,0	100,0

4. Sonuç ve Değerlendirmeler

Göçün sosyolojik olarak önemli bir olgu olduğu önermesinden hareketle, bu olgunun temelindeki dayanak noktalarının neler olduğu, insanların kendi topraklarından, kendi kültür coğrafyalarından, ailelerinden ayrılarak farklı bir sosyolojik yapıya dahil olmaya çalışmaları, entegrasyon problemleri çift taraflı analiz edilmeye çalışılmıştır. Göçe ilişkin olarak burada ortaya çıkan en önemli neden bölgesel gelişmişlik farklılığı ve ekonomik faktörlerdir. İşsizliğin en önemli göç nedeni olarak ilk sırada yer almasına bağlı olarak bunun getirdiği sarmal da ortaya çıkmaktadır. İşsizliğe bağlı olarak sosyal hayatın geri kalmışlığı, yine buna bağlı olarak eğitim imkanının görece geri kalmışlığı, kaliteli sağlık hizmetlerine ulaşımın yetersizliği gibi nedenler iklim koşullarının hayatı zorlaştırması ve göç edenlerden alınan olumlu geribildirimler ile birleştirildiğinde göçe ilişkin nedenlerin sıralamasını ortaya çıkarmaktadır.

Uluslararası literatürde göç ve göçü tetikleyen unsurlar dikkate alındığında, çalışmada elde edilen bulgularla literatürün benzeştiği görülmektedir. Özellikle ekonomik etkilerin açık ara temel neden olarak görülmesi, sosyal refah standardının ve daha iyi yaşam koşullarının elde edilmek istenmesi göçün önemli nedenleri arasında görülmektedir. Bununla birlikte, kırsal kesimde eğitim ve sağlık gibi alanlarda ortaya çıkan yetersizlikler, iklim ve çevresel konulardaki elverişsiz durumlar da göçün önemli belirleyicileridir. Buradan hareketle, elde edilen bulgular sonucunda, çalışmanın başında belirtilen hipotezlerde belirtilen ekonomik etkenler ve daha iyi bir refah standardı isteği, sosyal etkenler, iklim ve çevre koşullarının göçü etkileyen temel etkenler olduğu ortaya konulmuştur.

Demografik bulgular ve tanımlayıcı analizler ile göçe bakış arasındaki ilişkiler incelendiğinde, genç nüfusun yaşlı nüfusa oranla göç etikten sonra tutunma çabalarının daha fazla olduğu ve eskiden yaşadıkları kente geri dönmek istemedikleri görülmektedir. Eğitim ile göç arasındaki ve eğitim ile geri dönüş düşüncesi arasındaki bağlantı değerlendirildiğinde, eğitim seviyesi yükseldikçe geriye göç düşüncesinin zayıfladığı görülmektedir. Benzer şekilde gelir seviyesi yükseldikçe göç edilen yerden geriye dönme isteği azalmaktadır. Yine benzer şekilde, göç edilen yerde belirli bir mülkiyete sahip olduktan sonra geri dönme isteğinin azaldığı görülmektedir. Daha önce göç etmiş tanıdıklarından aldıkları referanslar ile göç eden kişiler için de göç kolaylaştırıcı bir unsur olmaktadır. Bu bakımdan, bir defa göç etmiş olan kişilerin çevresindeki diğer kişilere göç konusunda olumlu bir dışsallığı ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak göç olgusu, hem terk edilen iller için hem de yeni yerleşilen iller için çift taraflı sonuçlar ortaya koyan bir sosyal harekettir. Sosyo-ekonomik gelişmişlik farkı arttıkça göçün arttığı görülmektedir. Göçün bir sorun olarak kabul edilmesi durumunda, bu sorunun ortadan kaldırılmasına yönelik olarak öncelikle ekonomik gelişmişlik farkının ortadan kaldırılmasına yönelik uygulamaları yapılması gerekmektedir. Beraberinde sosyal yaşamın iyileşmesi, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi alanlarda gelişmelerin sağlanması mümkün olabilecektir.

Kaynakça

Arsenault, Natalie, Christopher Rose, Allegra Azulay, Terry Giles, Rachel Meyer, ve Jordan Phillips; (2011), Understanding Migration, Cirriculum Resources for the Classroom, Revised Edition, Texas University.

Encyclopedia Britannica; (2013), **Human Migration**, <http://global.britannica.com/EBchecked/topic/275738/human-migration>, (27.11.2013).

Gautam, Tika Ram; (2005), "Causes and Impact of Migration: A Sociological Study of Emigration from Kandeash, Baglung, Nepal, Dhalagiri Journal of Sociology and Anthropology, Vol:1, Y:2005, pp:146-163.

Giddens, Anthony; (2008), Sosyoloji, (çev: Cemal Güzel), Kırmızı Yayınları, İstanbul.

IOM-International Organization for Migration; (2013), **Migrant Well-Being and Development**, Switzerland.

Kapu, Hüsnü; (2012), TRA2'de Göç: Sebep ve Sonuçlar Bağlamında Analitik Bir Araştırma, Serhat Kalkınma Ajansı Araştırma Projesi, 2012, Kars, Türkiye.

Kaygalak, Sevilay; (2009), **Kentin Mültecileri: Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç ve Kentleşme**, Dipnot Yayınları, Ankara.

Lee, E.S.; (1966), "A Theory of Migration," Demography, Vol:3, pp:47-57.

Lucas, Robert E.B.; (2007), "Migration and Rural Development," Electronic Journal of Agricultural and Development Economics, Vol:4, No:1, pp:99-122.

Lundius, Rosemary Vargas, Guillaume Lanly, Marcela Villarreal and Martha Osorio; (2008), **International Migration, Remittances and Rural Development**, International Fund for Agricultural Development (IFAD), <http://www.ifad.org/pub/remittances/migration.pdf>, (27.11.2013).

Martin, F.Susan; "Environmental Change and Migration: What we Know," Policy Brief, Migration Policy Institute, No:2, September 2013, pp:1-10.

Özyakışır, Deniz; (2013), Göç: Kuram ve Bölgesel Bir Uygulama, Nobel Yayınları, Ankara.

Parlak, Bekir; (2011), **Kamu Yönetimi Sözlüğü**, MKM Yayıncılık, Bursa.

Singh, Jayant, Hansraj Yadav ve Florentin Smarandache; (2008), "Structural Dynamics of Various Causes of Migration in Jaipur," <http://arxiv.org/abs/0804.0919>, pp:1-22, (27.11.2013).

TDK; (2013), **Türk Dil Kurumu Sözlüğü**,

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.521e4b59b6ca15.65945906, (25.11.2013).

UNDP; (2010), **Mobility and Migration**, UNDP Human Development Report Office, November 2010.

Venturini, Alessandra; (2010), **Talented Migration**, Robert Schuman Centre for Advanced Studies EUI Review, Winter 2010, pp:7-8.